

Stockholm. 2023-10-26

Yttrande över remiss av Boverkets förslag till föreskrifter och allmänna råd om certifiering av byggprojekteringsföretag

Sveriges Arkitekter är ett fackförbund och en intresseorganisation som driver Sveriges arkitekters gemensamma frågor – från studietiden och genom hela yrkeslivet. Vi står upp för arkitekternas arbetsvillkor och driver kårens intressen för att åstadkomma vackra, hållbara och välfungerande livsmiljöer. Vi har över 14 000 medlemmar och ansluter cirka 90 procent av alla yrkesverksamma arkitekter i Sverige.

Kompetensnivån måste åtminstone bibehållas i branschen

Sveriges Arkitekter avstyrkte 2018 förslagen i Boverkets rapport En mer förutsägbar byggprocess. Regering och riksdag valde dock att 2022 besluta om ändring av plan- och bygglagen och införde den nya aktören certifierat byggprojekteringsföretag. Vi anser alljämt att certifierade byggprojekteringsföretag inte kommer leda till en mer enhetlig och förutsägbar byggprocess. God arkitektur har blivit reducerad till fasadskrynkling och färgsättning när nu god färg, form och materialverkan, lämplighet för sitt ändamål och tillgänglighet inte längre bedöms tillsammans. Fel och försämrad kvalitet byggs in och byggs fast då byggnadsnämnderna är hänvisade till tillsyn i efterhand – vilket i praktiken innebär utdragna och omfattande tvistprocesser¹ och ett ohållbart byggande när delar av byggda miljöer kan behöva rivas.

Kommuner med tillgång till arkitektkompetens med flerårig erfarenhet i stadsbyggnadsprocessen har förutsättningar att göra kvalificerade bedömningar, föra konstruktiva dialoger och driva effektiva processer. Kommunernas kompetens riskerar nu att dräneras när ansvar flyttas till andra delar av sektorn. Det försämrar i förlängningen kommunernas förutsättningar att ta sitt helhetsansvar för den byggda miljön, såväl i sin myndighetsutövning som vid service och rådgivning.²

Certifierade byggprojekteringsföretag ska alltså inte bara bedöma tekniska egenskapskrav utan även bedöma om utformningskravet på bostäders lämplighet uppfylls. Vi vill därför inledningsvis upprepa vår kritik mot förslaget till föreskrifter om bostäders lämplighet som

¹ Jfr byggnadsnämndens bevisansvar vid tillsyn MÖD 2019:30

² Jfr 12 kap. 2 § PBL med dess förarbeten

var på remiss under sommaren.³ Ju mer oklara byggreglerna är i botten, ju mer utsatta blir också konsulterna för påtryckning eller förväntan att snarare pressa krav än att tillse att de uppfylls. Certifierade byggprojekteringsföretag blir därför ytterligare ett påtryckningslager där kvantitet går före kvalitet i en kontext av ett allt sämre bostadsbyggande.

Trots att vi är kritiska till systemet med certifierade byggprojekteringsföretag, anser vi att det är angeläget att de nu föreslagna föreskrifterna inte genomförs så som de är utformade och lämnar därför synpunkter i sak på några av bestämmelserna. Vår grundkritik av systemet med certifierade byggprojekteringsföretag kvarstår alltså, men vi gör detta för att kompetensnivån åtminstone kan få förutsättningar att bibehållas i branschen nu när certifierade byggprojekteringsföretag är införda i plan- och bygglagen.

Särskild sakkunskap måste återspeglas i föreskrifterna

Certifierade byggprojekteringsföretag ska enligt lagändringen 2022 ha särskild sakkunskap och erfarenhet i fråga om att bedöma kraven på att en byggnad ska vara lämplig för sitt ändamål och vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga (9 kap. 32 b § PBL). Regeringen har gett Boverket föreskriftsrätt om vad som i fråga om kunskap, erfarenhet och certifiering krävs av certifierade byggprojekteringsföretag (16 kap. 9 § punkt 2 PBL). Boverket har i sitt förslag till föreskrifter inledningsvis (2 §) avgränsat kraven till "tillräcklig kunskap och erfarenhet" med motiveringen att kraven ska vara ett attraktivt alternativ för tillräckligt många företag, att de ska hålla motsvarande kvalitet som byggnadsnämnderna utför idag och att någon höjd ambitionsnivå inte kommit till uttryck i förarbetena (sid 12 - 13).

Vi anser för det första att föreslagen avgränsning inte är något annat än en sänkning av kraven när särskild bytts ut mot tillräcklig och sakkunskap ändrats till det mer allmänna kunskap! Vi ifrågasätter om en sänkning av kompetenskraven omfattas av Boverkets bemyndigande. För det andra ställs krav i plan- och bygglagen på att byggnadsnämnden ska ha tillgång till minst en person med arkitektutbildning till sin hjälp (12 kap. 7 § PBL) – vilket helt förbisetts i Boverkets förslag. Det innebär alltså ett uppenbart sänkt kompetenskrav för certifierade byggprojekteringsföretag i förhållande till byggnadsnämnden. För det tredje har regeringen i propositionen förvisso uttryckt att de krav som ska uppfyllas vid nybyggnad av bostäder inte ändras⁴, men samtidigt också uttryckt att förslaget kommer leda till att kunskapsnivåerna bland byggherrarna höjs⁵. Boverkets förslag till 2 § innebär en tydlig sänkning av kompetenskraven och alla tre motiv för den föreslagna begränsningen anser vi saknar stöd i såväl förarbeten som i plan- och bygglagen.

³ Boverkets diarienummer 2478/2023

⁴ prop. 2021/22:212 sid. 48

⁵ prop. 2021/22:212 sid. 20

Vi avstyrker därför föreslagen lydelse av 2 §.

Vi föreslår i stället att föreskrifterna använder *samma* termer i den inledande bestämmelsen i föreskrifterna som i lagen, det vill säga att "tillräcklig kunskap" byts till "särskild sakkunskap". Den grundläggande kvalitetsnivån på kompetens i plan- och bygglagstiftningen och dess förarbeten skulle på så sätt ges förutsättningar att bibehållas samtidigt som tolkningsmöjligheterna skulle begränsas och förutsägbarheten öka. Om Boverket ser ett behov av att redan i den inledande bestämmelsen precisera "särskild sakkunskap" i förhållande till lagtextens formulering föreslår vi "stor faktisk fackkunskap" utifrån hur termerna sakkunskap och fackkunskap återges i nationalencyklopedin och svensk ordbok.

Om den föreslagna utformningen och begränsningen inte ändras riskerar konsekvenserna för arkitektur och gestaltad livsmiljö att bli påtagliga, till skillnad från vad Boverket skriver i sin konsekvensbeskrivning. Det är den särskilda sakkunskapen som är garanten för att kvaliteten i projekten vidmakthålls och att de statliga kraven på bostadsbyggandet upprätthålls!

Krav på arkitektkompetens måste vara ett minimikrav

Byggnadsnämndens tillgång till arkitektkompetens är som sagt ovan reglerad i plan- och bygglagen. Detta måste återspeglas i inledningen till bestämmelsen som preciserar särskilt krav på kompetens (7 § första stycket) som träffar alla certifierade byggprojekteringsföretag – annars sänks de facto kravet på kompetens för projekten med certifierade byggprojekteringsföretag i förhållande till dagens kravnivå som är byggnadsnämndens.

Boverket har i föreskriftsförslaget övervägt att ställa krav på personal med särskild kompetens inom bland annat lämplighet, tillgänglighet och dagsljus och uttryckt att det visat sig svårt att enkelt beskriva hur en sådan kompetens ska kunna verifieras (sid 24). Arkitekt har en historia av snart hundra år i plan- och byggregelverket.⁶ Dagens bestämmelse om att byggnadsnämnden ska ha tillgång till person med arkitektutbildning överensstämmer med den äldre plan- och bygglagen.⁷ Av förarbetena till den äldre plan- och bygglagen framgår att detta är ett *grundläggande kompetenskrav*.⁸ Av den allmänna motiveringen i propositionen framgår att det handlar om sakkunskap om de frågor som nämnden har ett fortlöpande ansvar för, liksom kompetens i fråga om bland annat byggnadsgestaltning och byggnadsfunktion, god orientering i arkitekturhistoria samt mer ingående kunskaper både stilmässigt och i tekniskt avseende för att fylla funktionskraven.⁹ Vi anser att det är högst anmärkningsvärt att Boverket inte ställt grundläggande kompetenskrav på certifierade

⁶ infördes i 1931 års byggnadsstadga, 12 §

⁷ prop. 2009/2010:170 sid. 501

⁸ prop. 1985/86:1 sid. 794

⁹ prop. 1985/86:1 sid. 308 – 309

byggprojekteringsföretag genom krav på tillgång till person med arkitektutbildning i denna lagstiftningskontext.

Vi anser att person med arkitektutbildning måste läggas till som ett grundläggande krav för alla certifierade byggprojekteringsföretag i 7 §.

I vårt remissvar om förslaget till föreskrifter om bostäders lämplighet utvecklar vi också vad arkitektkompetens är idag. Det rör analytisk förmåga, utforskande arbetssätt, förmåga till syntes och reflektion liksom förmåga att se till helhet, göra etiska och samhällseliga avvägningar och kommunicera gestaltningssmässiga ställningstagande. De seriellt tillverkade husen av idag är generellt av dålig kvalitet och exempelvis lyser potentialen i smarta planlösningar med sin frånvaro – vid projektering av seriellt byggande kan arkitekten bidra till innovativa lösningar och långsiktigt hållbara bostäder och en kompetens som behövs för att kontrollen blir adekvat.

Vi vill också understryka att ett certifierat byggprojekteringsföretag ska bedöma samtliga krav som omfattas av certifieringen. Det innebär att projekteringen ska anpassas till de förutsättningar som gäller för varje enskild plats, exempelvis krav beroende av omgivningen och byggnadens placering.¹⁰ Det handlar alltså om relationen till annan bebyggelse, orienteringen på platsen, grannars behov av begränsad insyn, väderstreck och terrängförhållanden. Denna grundläggande kompetens är arkitektens!

Krav på person med arkitektutbildning torde också kunna verifieras på motsvarande sätt som "konstruktör med lägst högskoleingenjörsexamen med inriktning mot byggkonstruktion" som återfinns i Boverkets förslag (7 § andra stycket 3). För arkitektkompetensen anser Sveriges arkitekter att "arkitektexamen från teknisk högskola eller universitet" kan representera motsvarande verifieringsgrund.

Krav på erfarenhet

Samtliga av Boverket ställda kompetenskrav omfattar krav på erfarenhet av praktiskt arbete, antingen genom hänvisning till andra av Boverkets föreskrifter eller direkt i den aktuella. Erfarenhetskraven behöver givetvis även återspeglas för personer med arkitektutbildning som vi framfört som grundläggande krav ovan. Detta föreslår vi görs på motsvarande sätt och på motsvarande nivå som övriga specificerade kompetenser. Det kan exempelvis uttryckas genom att grundläggande krav på erfarenhet för person med arkitektutbildning bör vara två års yrkesverksamhet som projekterande arkitekt eller från handläggning hos byggnadsnämnden (7 § första stycket). För den avancerade nivån (7 § andra stycket) föreslår vi kompletterande krav på sex års projektering av flerbostadshus.

¹⁰ prop. 2021/22:212 sid. 27

Motsvarande kompetens och erfarenhet

Den föreslagna bestämmelsen om särskilt krav på kompetens (7 §) innehåller i första stycket och tredje stycket möjligheten till "motsvarande kompetens och erfarenhet". Vi ser ett behov av att utveckla vad som avses i sak då Boverket knutit detta till certifieringsprocessen (sid 24 – 25). Vi föreslår ett tillägg, exempelvis som allmänt råd eller författningskommentar, att det avser en situation när någon saknar examen men som kan visa att hen genom en kombination av annan akademisk utbildning och yrkesverksamhet har förvärvat motsvarande kompetens.

Fortbildning inom sitt sakområde bör vara ett krav

Avslutningsvis vill vi även lyfta de föreslagna kraven på företagens kvalitetsledningssystem. Där framgår bland annat krav på rutiner för fortbildning avseende för verksamhetsområdets relevanta lagar, förordningar och föreskrifter (9 § punkt 5). Krav på sakkunskap är, som ovan påpekats, centralt i kravet på certifierade byggprojekteringsföretag i lagen. Rutiner för fortbildning även inom sakområdet bör därför vara ett grundläggande krav i företagets kvalitetsledningssystem. För arkitekter skulle det exempelvis kunna vara årliga studiebesök, individuella kompetensutvecklingsplaner, i förväg avsatt arbetstid för inläsning av ny forskning, delning av innovativa projekt etcetera.

Ann-Kristin Kaplan Wikström
Samhällspolitisk utredare

Margareta Wilhelmsson
Samhällspolitisk chef

Tobias Olsson
Förbundsdirektör